

Szenes Zoltán ny. vezérezredes:

CÉL VAGY ESZKÖZ? A VISEGRÁDI VÉDELEMPOLITIKA FEJLŐDÉSE (1.)

ÖSSZEFOGLALÓ: Magyarország, a Magyar Honvédség egy sikeres európai harccsoport felállításával és működtetésével ünnepelte a visegrádi együttműködés 25. évfordulóját. A tanulmány az elmúlt öt év V4-es védelempolitikai együttműködésének értékelését végzi el, amely új célokat, ambíciókat, programokat és terveket hozott a tagországoknak. A kétségtelen sikereken kívül azonban a visegrádi katonai együttműködés nehézségeit nem sikerült meghaladni, továbbra is fennmaradtak a mélyebb katonai integrációt akadályozó objektív okok, a visegrádi márka fényét elhomályosító nehézségek. Az elemzés első része értékeli a védelmi együttműködés legfontosabb területeit, a második része pedig bemutatja a mélyebb kooperációt akadályozó tényezőket. Bár az írás amellet érvel, hogy a megváltozott biztonsági környezetben, nagyobb politikai akarattal a visegrádi védelempolitika is skandináv vagy BENELUX típusú katonai integrációs együttműködési szintre lenne fejleszthető, ez mégsem politikai cél. A visegrádi védelempolitikát a tagországok a mindenkori nemzetközi és nemzeti céloknak alárendelt eszközként használják.

KULCSSZAVAK: Visegrádi Csoport, V4, visegrádi védelmi együttműködés, V4-harccsoport, V4 közös moduláris erő, visegrádi légvédelmi együttműködés, V4-es együttműködési projektek

BEVEZETÉS

A 25 éves Visegrádi Csoport (Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia – V4) az elmúlt években – a hagyományos gazdasági, kereskedelmi, energiabiztonsági és kulturális együttműködés feladatai mellett – egyre nagyobb figyelmet fordít védelmi és biztonsági kérdésekre.¹ A 2012-es lengyel elnökség óta a katonai együttműködés az elnökségi programokban prioritási listára került, amit még tovább erősített az elmúlt egy évben a migráció elleni harcban megmutatkozott visegrádi szolidaritás. Minden elnökség aktivista programmal próbálta megvalósítani a közép- és hosszú távú védelempolitikai kooperációs célokat, amelyekre a folytonosság, az evolúciós fejlődés és az implementációs szándék volt jellemző.

A tagországok elnökségei minden évben megerősítik hozzájárulási szándékukat a NATO és az EU közös biztonság- és védelempolitikájához; egyetértés van abban, hogy csak közös projektek, regionális kezdeményezések útján lehet javítani a V4-ek láthatóságát, érdekérvényesítő képességét, a katonai erők fejlesztését. Azonos a vélemény a tekintetben is, hogy együtt lépnek fel a stratégiai kilátásokról folytatandó vitákban, valamint az EU- és NATO-csúcson képviselendő kérdésekben. A kormányfők 2014-ben jóváhagyták a visegrádi

¹ A politikai erőfeszítések céljai egybeesnek a közvélemény-kutatási eredményekkel: a lakosság többsége a négy országban a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok fejlesztése után a biztonság és védelem kérdéseit jelölte meg legfontosabb együttműködési területnek (Csehországban 45%, Magyarországon 37%, Lengyelországban 38%, Szlovákiában 66%). In: Olga Gyárfásová – Grigorij Meseznikov: 25 Years of the V4 as seen by the Public. Institute for Public Affairs, Bratislava, 2016, 13.

védelmi együttműködés hosszú távú vízióját,² elfogadták a V4-es EU Battlegroup 2016. első félévében történő felállítását, amitől magasabb szintű védelmi kooperációt remélnek.

Az elmúlt évek védelempolitikai együttműködése azonban – mint csepp a tengerben – egyszerre mutatta meg a V4-es kooperáció erős és gyenge oldalait: a közös álláspontok, politikai szándékok sikeres megfogalmazását a transzatlanti és európai együttműködésben, a lassú, nehézkes döntéseket a konkrét védelempolitikai programok végrehajtásában. Ez a kettősség, egyensúlytalanság végighúzódik a Visegrádi Négyek negyedszázados történetén is. A védelmi együttműködést számos tanulmány értékeli, a legtöbben komoly bírálattal illetik a védelempolitikai kooperációt.³ A legdiplomatikusan fogalmazó kritikusok⁴ is „jobbítási igényről” vagy „elmulasztott lehetőségekről” beszélnek,⁵ mások „nem túl sikeres”, „befagyott” kapcsolatokról⁶ értekeznek. Jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy az elmúlt négy évben, a lengyel (2012/2013), a magyar (2013/2014), a szlovák (2014/2015) és a cseh (2015/2016) elnökség alatt hogyan változott a visegrádi védelempolitika, mennyire konzisztensek a programok, *hogyan sikerült a politikai szándékokat átvenni a gyakorlatba*. Külön elemzés tárgyát képezi, hogy a nemzetközi környezet változása, a NATO és az EU biztonság- és védelempolitikai agendája mennyire hat a kooperációra, az aktuális védelempolitikai feladatokat a tagországok a szövetségeken belüli két- és többoldalú együttműködéssel vagy a visegrádi kereteken belüli kooperációval kívánják-e elsősorban megoldani. A tanulmány arra is keresi a választ, hogy a magasabb regionális integrációs szint egyformán járul-e hozzá a tagországok politikai céljaihoz, ambícióihoz, tehermegosztásához, vagy a rugalmas, alternatív, a helyzetnek megfelelő improvizatív megoldások kecsgetik-e jobb eredményekkel a szereplőket. Végül feltesszük azt a kérdést is, hogy van-e értelme egy szubregionális biztonságpolitikai és védelmi szerveződésnek a NATO és az EU tagjaként. Nem inkább arról kellene-e szólni a visegrádi politikának, hogy milyen módon tudnák a tagországok saját biztonságukat a leghatékonyabban a szövetségi rendszerek részeként biztosítani?

² Long Term Vision of the Visegrad Countries on Deepening their Defence Cooperation. www.visegradgroup.eu/documents/official-statements#_2014 (Letöltés időpontja: 2016. 08. 02.)

³ Tomáš Weiss: Visegrád Battlegroup: A Flagship that should not substitute for real defence cooperation. EUROPEUM Institute for European Policy, 4 June 2012. <http://visegradrevue.eu/?p=806> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 15.); Marek Madej: Visegrad Group defence cooperation: what added value for the European capabilities? Nordica Programme, N. 19/13. http://www.css.ethz.ch/publications/journal_articles_EN (Letöltés időpontja: 2016. 06. 23.); Vít Strítecky: Doing more for less: V4 Defence Cooperation in a Time of Austerity. The Polish Quarterly of International Affairs, 2012. Vol. 21. No. 4. Warsaw. <http://www.ms.gov.pl/resource/c3deb95e-3b92-4221-8b12-8ecb9c3ddea1:JCR> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 16.)

⁴ Robert Kron – István Balogh: Visegrád Defence Cooperation: A recipe for success. Center for European Policy Analysis (CEPA), 23 July 2012, 17–25. <http://www.cepa.org/sites/default/files/documents/CEPA%2C%20Navigating%20Uncertainty%2C%20July%202012.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 15.); Robert Kupiecki: Visegrad Defence Cooperation: From Mutual Support to Strengthening NATO and the EU: A Polish Perspective. CEPA, Report N. 35. April 2013. <http://www.cepa.org/sites/default/files/documents/CEPA%20Report%20No.%2035%2C%20Visegrad%20Defense%20Cooperation.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 20.)

⁵ Jaroslav Nad – Milan Suplata – Marian Major: DAV4 five years later: Success or a missed opportunity? CEPI, 1 Feb, 2016. <http://www.cepolicy.org/publications/dav4-five-years-later-success-or-missed-opportunity> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 24.)

⁶ Dániel Bartha: Visegrad: the Winter is here, but will the Spring ever come? The Centre for Euro-Atlantic Integration and Democracy (CEID), Budapest, 2015. 02. 12. <http://www.ceid.hu/wp-content/uploads/2013/06/Visegrad-the-winter-is-here.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 26.); Vida Csaba: A közép-európai országok együttműködésének szükségessége – A visegrádi együttműködés húsz éve. Felderítő Szemle, X. évf. 1–2. szám, 2011. március–június, 22–41.

A VISEGRÁDI EGYÜTTMŰKÖDÉS FEJLŐDÉSE

A visegrádi együttműködést – történelmi példát alapul véve⁷ – 1991. február 15-én alapította három ország, Csehszlovákia, Lengyelország és Magyarország. Az 1991-es deklaráció céljai között (1) a teljes függetlenség, demokrácia és szabadság helyreállítása, (2) a totalitárius rendszer maradványainak felszámolása, (3) a parlamenti demokrácia, a modern jogállam, az emberi jogok és a szabadság fejlesztése, (4) a korszerű szabadpiaci gazdaság létrehozása, továbbá (5) a teljes bekapcsolódás az európai politikai, gazdasági, biztonsági és jogalkotási rendszerbe szerepelt.⁸ A fejlődéstörténet szempontjából fontos hangsúlyozni, hogy a nyilatkozat az *uniós integrációt* tűzte ki célul, hiszen az akkori közép-európai és hazai politikai gondolkodás ezt gyorsabban megvalósíthatónak látta, mint a NATO-csatlakozást. Mivel a célok között nem szerepelt deklarált biztonsági és védelempolitikai együttműködés, illetve *a tagországok még a látszatát is el akarták kerülni, hogy a V4 egy katonai szövetség lesz*, a védelmi együttműködés kérdései nehezen indultak. Bár már 1991-ben felmerült a NATO-val való együttműködés lehetősége, 1992-ben pedig a Nyugat-európai Unió katonai szervezetében való részvétel lehetősége, gyakorlati védelempolitikai együttműködés nem indult el.

A visegrádi partnerországok a megalakulás után viszonylag gyorsan elfogadták a Közép-európai Kereskedelmi Megállapodást (CEFTA, 1992), de Csehszlovákia kettészakadása (1993) megnehezítette a gazdasági együttműködés kibővítését, új kooperációs megállapodások elérését. A szövetség végül is jól jött ki az *első válságból*, a Visegrádi Együttműködés négytagúvá vált (V4), és 1993. októberben már arról döntöttek, hogy közösen küzdenek az uniós integrációs célok eléréseért. A *NATO-csatlakozás 1994-ben került fel a V4-es célok közé* (bár az alapító nyilatkozatot hivatalosan nem módosították), amikor is a NATO meghirdette a Partnerség a békéért című programot, és csatlakozásra hívta a kelet-közép-európai országokat. 1994. január 7-én a védelmi miniszterek, a NATO-csúcstalálkozó⁹ előtti ülésükön, Varsóban, egyetértettek abban, hogy a kooperációt *ki kell bővíteni az euroatlanti együttműködés céljaival*, és el kell érni a teljes jogú NATO-tagságot. A brüsszeli Észak-atlanti Tanács (NAC) ülése után közvetlenül, 1994. január 11–12-én a V4-csúcstalálkozó részt vevői (köztársasági elnökök, miniszterelnökök, külügyminiszterek) Prágában, Bill Clinton amerikai elnök jelenlétében döntöttek *a NATO-partnerséggel kapcsolatos feladatokról*. Ezzel az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez való csatlakozás kérdésköre *véglegesen* a visegrádi országok együttműködésének részévé vált, még ha a kooperációban továbbra is az uniós integráció játszotta a fő szerepet.

Szlovákia NATO-bővítésből való kimaradása azonban újabb (második) válságot hozott a visegrádi regionális szervezetnek. 1998-ban három ország (Csehország, Lengyelország, Magyarország) köztársasági elnökének már a V4-es együttműködés revitalizálására, az

⁷ Visegrád régi történelmi, magyar királyi város, amely a Duna-kanyarban, 30 km-re Budapeستől északnyugatra található. 1335. novemberben Károly Róbert magyar király, Luxemburgi János cseh király és III. Kázmér lengyel király gazdasági-kereskedelmi megállapodást írtak alá Bécs ellenében, amellyel hosszan tartó gazdasági fejlődést alapoztak meg a középkorban.

⁸ Lásd Declaration on cooperation between the Czech and Slovak Federal Republic, the Republic of Poland and the Republic of Hungary in striving for European Integration. (Visegrad, 15 February 1991.) http://www.cvce.eu/obj/the_visegrad_declaration_visegrad_15_february_1991-en-6e592602-5431-42fd-8e65-2274e294ad89.html (Letöltés időpontja: 2016. 05. 05.)

⁹ A brüsszeli NATO-csúcs 1994. január 10–11-én indította útnak a békepartnerségi programot (Pfp), amelybe meghívta részvételre a partnerségi tanács (EAPC-) és az EBESZ-országokat. http://www.nato.int/cps/en/SID-754332CF-D817A5AC/natolive/topics_50115.htm (Letöltés időpontja: 2016. 06. 05.)

uniós értékek erősítésére, a kooperáció minden irányú kiterjesztésére kellett felhívni a figyelmet.¹⁰ Ennek hatására a miniszterelnökök 1999. májusi ülésükön elfogadták a *visegrádi együttműködés új programját*,¹¹ amit 2002-ben kiegészítettek a V4+ (plusz) formációban történő együttműködési lehetőséggel és a megerősített elnökségi szerepkörrel. A *kooperációt megújító alapokmány* hitet tett a visegrádi regionális profil megőrzésére, hét területet (külpolitika, belbiztonság, képzés, kultúra és sport, tudomány és technológia, környezetvédelem, infrastruktúra, határokon átnyúló együttműködés) definiált az együttműködés folytatására, és meghatározta a regionális szervezet együttműködési struktúráit. A külpolitikai területen belül komoly hangsúlyt kapott (nem szabad elfelejteni, hogy a V4-ek három országa, Csehország, Lengyelország és Magyarország 1999. március 12-én NATO-tag lett) a NATO partnerségi együttműködés, a szövetségi katonai követelmények teljesítése, illetve Szlovákia jövőbeni NATO-tagságának támogatása. Az uniós tagság elnyerése miatt azonban ismét *válságot okozó* vetélkedés, széthúzás és versengés volt jellemző, amely csak a közös, egyidejű EU-tagfelvétellel szűnt meg. Előtérbe került az együttműködés „soft” területeinek (kultúra, tudomány, oktatás, ifjúsági cserekapcsolatok, civil dimenzió) támogatása, a „régións tudat” fenntartása, amelynek ápolására a felek 2000-ben, pozsonyi székhellyel létrehozták a Nemzetközi Visegrádi Alapot (IVF), amelynek összege 2014-től már 8 millió euró lett.

A visegrádi együttműködés fejlődésében új mérföldkövet jelentett 2004, amikor valamennyi tagország uniós tag lett, illetve Szlovákia elnyerte a NATO-tagságot. Mivel a V4-ek elérték a '90-es évek első felében megfogalmazott, az euroatlanti szervezetekhez történő csatlakozási céljait, szükségessé vált az integráció helyzetének áttekintése, a céloknak a megváltozott nemzetközi környezethez, illetve a szövetségi tagsághoz (EU, NATO) való igazítása. Ezt a feladatot a *2004-es, Kroměřížben (Csehország) tartott miniszterelnöki csúcstalálkozón* végezték el, amely megerősítette a visegrádi országok együttműködési készségét az uniós és NATO-tagság elérése után is.¹² A kormányfői csúcs irányelveket fogalmazott meg a V4-ek jövőbeni együttműködésére, amely a feladatokat (1) a regionális együttműködésre, (2) az Unióval való kooperációra, (3) más partnerekkel való együttműködésre, illetve (4) a NATO és más nemzetközi szervezetekkel való közös munkálkodásra határozta meg. Védelempolitikai vonatkozásban *először jelent meg* a tagországok közötti *válságkezelés, terrorizmus elleni harc*, valamint a *védelmi és védelmi ipari kérdések összehangolásának igénye*. Az európai közös kül-, biztonság- és védelempolitika területén az új dokumentum az aktív részvételt, a NATO tekintetében a transzatlanti szolidaritás erősítését, illetve a NATO-tapasztalatok átadásának fontosságát hangsúlyozta.

A visegrádi politika újrachangolása után a V4-ek figyelme ismét a civil uniós témák irányába fordult, majd 2009-től a globális gazdasági és pénzügyi válság közös enyhítésének lehetőségei domináltak a felső szintű tanácskozásokon. Ezt az elkötelezettséget fejezte ki

¹⁰ V4 köztársasági elnökök találkozója, Budapest, 2008. október 21. <http://www.visegradgroup.eu/calendar/1998-and-before> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 05.)

¹¹ Lásd Contents of Visegrad Cooperation approved by the Prime Minister's Summit Bratislava on 14th May 1999. <http://www.visegradgroup.eu/cooperation/contents-of-visegrad-110412> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 05.)

¹² The Kroměříž Declaration of the Prime Ministers of Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on Cooperation of Visegrad Group Countries after their accession to the European Union, 12 May 2004. <http://www.visegradgroup.eu/2004/declaration-of-prime> (Letöltés időpontja: 2016. 09. 12.)

a szervezet 20. évfordulóján kiadott pozsonyi nyilatkozat,¹³ amely – az alapításhoz híven – hangsúlyozta az *uniós integrációs kapcsolatok fontosságát*. A NATO csak az európai biztonság megerősítőjeként jelent meg a dokumentumban, amelyet az EU CSDP-vel stratégiai komplementer viszonyban kell kezelni. Éppen ezért a védelmi együttműködés programjának „berobbanása” az uniós programok (keleti partnerség, Nyugat-Balkán, EU Multinational Financial Framework, energiabiztonság, Duna-stratégia stb.) közé a *teljes meglepetés erejével* hatott 2012-ben, ami nyilvánvalóan a NATO lisszaboni¹⁴ és a 2012. májusi chicagói ülésével hozható összefüggésbe.¹⁵ Sok szakértő ennél a ténynél jóval messzebbre mutató következtetéseket vont le, vannak, akik egyenesen a régi lengyel geopolitikai elképzelések feltámadását¹⁶ látják a V4-ek katonai megerősödésében, amely a gyenge uniós CSDP-t, az inkoherens NATO-t és az USA ázsiai fordulat (pivot) programját hivatott ellensúlyozni.¹⁷

A VÉDELMI KOOPERÁCIÓ MEGÚJÍTÁSA

Az új védelempolitikai lendület a 2012. áprilisban elfogadott, *Az erős NATO-ért viselt felelősség* (Responsibility for a strong NATO)¹⁸ című dokumentum elfogadásával indult, amely megerősítette a politikai szolidaritás és a védelmi képességek javításának szándékát. A közös külügyi és védelmi dokumentum a politikai támogatás mellett *konkrét hozzájárulásokat* ígért az *okos védelem* (Smart Defence) programhoz a kiképzés, a tömegpusztító fegyverek (CBRN),¹⁹ a logisztika és az egészségügy területén, támogatta a balti légtérfelügyelet (Baltic Air Policing)²⁰ és az együttműködési képességjavító kezdeményezés (Connected Forces

¹³ The Bratislava Declaration of the Prime Ministers of Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic in the occasion of the 20th Anniversary of the Visegrad Group. <http://www.visegradgroup.eu/2011/the-bratislava> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 20.)

¹⁴ A NATO lisszaboni legfelsőbb szintű NAC-ülésén a tagállamok elfogadták az új stratégiai koncepciót, egyetértettek az ISAF-erők fokozatos kivonásával 2014 végéig, jóváhagyták a kritikus katonai képességsomagot, illetve az új rakétavédelmi rendszerkonceptiót, továbbá döntöttek a NATO parancsnoksági és ügynökségi rendszerének reformjáról. http://www.nato.int/cps/en/SID-53B4AC34-F746F219/natolive/topics_50115.htm (Letöltés időpontja: 2016. 06. 20.)

¹⁵ A NATO chicagói csúcstalálkozóján (2012. május 20–21.) a szövetség – többek között – elfogadta a „Smart Defence” képességsomagot, a terrorizmus elleni harc új szakpolitikáját, illetve „felrajzolta” a 2014-es csapatkivonás menetrendjét. http://www.nato.int/cps/en/SID-53B4AC34-F746F219/natolive/topics_50115.htm (Letöltés időpontja: 2016. 06. 20.)

¹⁶ Józef Piłsudski lengyel államelnök geopolitikai intermarium-elmélete a Balti-tenger és a Fekete-tenger közötti kelet-közép-európai országokat tömörítette volna egy „tengerközi” föderációba az imperialista Oroszországgal szemben. Az elmélet mai hívei – a skandináv együttműködés mintájára – egy közép- és kelet-európai védelmi koordináció (CEEDEFKO) szükségességéről beszélnek, amelyhez a balti országok, a V4-ek, Románia és Bulgária tartoznának.

¹⁷ Wojciech Lorenz: CEEDEFKO – A new Pillar of Ukrainian Defence. The Polish Institute of International Affairs, Bulletin, N. 110. 17 October 2013. http://www.pism.pl/files/?id_plik=15048 (Letöltés időpontja: 2016. 06. 27.)

¹⁸ Declaration of the Visegrad Group – Responsibility for a strong NATO. April 18, 2012. Brussels. <http://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements/declaration-of-the> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 20.)

¹⁹ NATO-szakkifejezés: vegyi (Chemical), radiológiai (Radiological), biológiai (Biological) és nukleáris (Nuclear) fegyverek.

²⁰ Mivel a balti országok nem rendelkeznek saját légierővel, a három ország (Észtország, Lettország és Litvánia) légi rendészeti feladatait a NATO-országok légierője látja el négy hónapos váltásokkal. A közös légtérvédelemből ez idáig Lengyelország hatszor (2005/2006, 2008, 2010, 2012, 2014, 2015), Csehország kétszer (2009, 2012), Magyarország egyszer (2015) vállalt feladatot. http://kariuomene.kam.lt/en/structure_1469/air_force/nato_air_-_policing_mission.html (Letöltés időpontja: 2016. 07. 20.)

Initiative – CFI)²¹ feladatait. A nyilatkozatot a védelmi miniszterek még a NATO-csúcs előtt egy konkrét koncepcióvá fejlesztették *Litoměřicében*,²² amely alapját képezte a lengyel elnökség alatti közös védelmi programnak.

A *litoměřicei program* 15 pontban vizionálja a jövőbeni együttműködést, amelyet azért érdemes részletesebben megismerni, mert valamennyi későbbi nyilatkozatban, programban ezek az elemek köszönnek vissza. Fontos momentum, hogy *ez az első V4-es védelmi dokumentum, amelyben a NATO-követelmények és -hozzájárulások dominálnak*. A program meghatározta az együttműködési területeket (képeségfejlesztés, interoperabilitás, közös kiképzés, jövőbeni közös beszerzés, partnerség, együttműködés Afganisztánban), amelyeken a partnerországok különböző folyó és jövőbeni projektek segítségével kívánnak kooperálni. A futó programok mellett (NATO kiválósági központok, többnemzeti logisztikai koordináció, multinacionális katonai rendőri zászlóalj, vezetési és informatikai modulok) a V4-ek új együttműködési képességeket (légi irányítók kiképzése, tömegpusztító eszközök [CBRN] elleni védelem, helikopterpilóták kiképzése, logisztikai és egészségügyi együttműködés, multinacionális katonai kísérletek, alkalmi robbanóeszközök elleni védelem) is beazonosítottak. A projektek mögött nem nehéz felismerni a közös visegrádi harccsoporthoz szükséges harci biztosító és támogató képességek létrehozásának szándékát, a CFI-kiképzéshez való hozzájárulás célját, illetve a négy partnerország erőinek összeadási lehetőségét a NATO Smart Defence és az EU védelmi képességek csoportosítása és összevonása koncepció (Pooling & Sharing) szellemében. A képeségfejlesztést és a közös haditechnikai beszerzést a partnerországok a védelmi tervezésben való szoros együttműködéssel kívánják elérni. A képeségfejlesztési célokat (teljes életciklus szerint eszközmenedzsment, stratégiai szállítóképesség, légvédelem, CBRN elleni védelem, kiberbiztonság) hasonló szándékok motiválják.

A védelmi miniszteri közös programot annyira dominálta a NATO, hogy a következő évben, 2013. áprilisban a külügyminiszteri találkozó *Hatékonyabb és erősebb CSDP* („For a more effective and stronger CSDP”) címmel a közös biztonság- és védelempolitika erősítését szolgáló nyilatkozatot tett közzé. Az állásfoglalás hangsúlyozta, hogy *az európai közös védelem ügyét a közös politikai akarat, a pénzügyi realitások és a multinacionális kooperáció alapelvei* alapján kell fejleszteni. „A CSDP fejlesztésének kéz a kézben, partnerségben kell haladnia a NATO megerősítésével.”²³ A dokumentum három területen határoz meg feladatokat a közös európai védelem érdekében: (1) a CSDP hatékonyságának és láthatóságának

²¹ Az interoperabilitás javítását célzó Connected Forces Initiative programot a NATO főtitkára a 2012. évi müncheni biztonságpolitikai konferencián (2012. február 4.) hirdette meg. http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_84197.htm (Letöltés időpontja: 2016. 06. 27.) A koncepció azóta a szövetség hivatalos kiképzési szakpolitikájává vált, amelynek részeként a NATO rendszeresen nagy gyakorlatokat (major live exercise) tart, első ízben 2015-ben. Az ukrán válság miatt a gyakorlatok megszaporodtak, az interoperabilitás még fontosabb követelménnyé vált. A V4-ek elképzelése szerint a visegrádi uniós harccsoport „vizsgagyakorlatát” mindig a NATO NRF-gyakorlattal összhangban vezetnék le.

²² A V4 védelmi miniszterei 2012. május 3–4-én tárgyalták meg a cseh Litoměřicében a védelmi kooperáció helyzetét és az együttműködés jövőbeni programját. Lásd Joint Communiqué of the Ministers of Defence of the Visegrad Group. <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2012/joint-communication-of-the> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 20.)

²³ Declaration of the Visegrad Group Foreign Ministers „For a More Effective and Stronger CSDP”. 1. <http://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 22.)

erősítése, (2) a katonai képességfejlesztés, valamint (3) az európai védelmi ipar erősítése.²⁴ A CSDP megújításához szükség van a teljes válságkezelési ciklus megerősítésére, a közös tervezés és finanszírozás javítására, az új biztonsági kihívások elleni hatékonyabb közös fellépésre, valamint a harccsoport-konceptió tapasztalatok alapján történő továbbfejlesztésére. Ez utóbbi munkában a V4-ek a 2016-os közös visegrádi harccsoporttal már konkrétan részt kívántak venni. A képességfejlesztésben a visegrádi országok a „Pooling & Sharing” koncepciója, a regionális együttműködés elve, valamint az Európai Védelmi Ügynökség (EDA) tagországi szerepének erősítése mellett tették le a voksot. Az európai védelmi ipart a K+F+I fejlesztésével, a közös védelmieszköz-piac létrehozásával, valamint a védelmi ipari technológiai bázis megerősítésével lehetne erősíteni.

A 2013. júniusi brüsszeli védelmi miniszteri nyilatkozat igazából már nem sokat tett hozzá a korábban kialakított védelmi együttműködési programhoz, amikor a V4 EU BG-felajánlás részleteit ismertette, hangsúlyozta a közös képzés, kiképzés és gyakorlatok fontosságát, továbbá bővítette a közös fegyverzeti együttműködés (kerekes és lánctalpas harcjárművek, lőszergyártás, korszerű személyi felszerelések, személyzet nélküli eszközök, hírszerzési és kommunikációs eszközök) lehetséges területeit.

A közös külügyi és védelmi nyilatkozatok együttes kezelése azért fontos, mert a jóváhagyó kormányfői döntésekben (2012. június 22. [Prága], 2013. március 16. [Gdańsk], 2013. október 14. [Budapest]) a bemutatott programok meghatározó elemei szerepelnek. A 2012. júniusi csúcson a miniszterelnökök megerősítették az erős NATO-ért érzett közös felelősséget, elfogadták a védelmi miniszterek litoměřicei programját, jóváhagyták a lengyel elnökségi programot. A gdański csúcstalálkozóznak az adta a különleges jelentőséget, hogy a visegrádi kormányfők a *Weimari Hármak* keretében is²⁵ megtárgyalták az új biztonság- és védelempolitikai prioritásokat, amely igazából ekkor kapott nagy nemzetközi nyilvánosságot. Nem véletlen, hogy a 2013. márciusi közös gdański nyilatkozat ezt a törekvést emelte ki leghangsúlyosabban: „A partnerországok aktívan fognak dolgozni az európai, a CSDP és a NATO védelmi képességeinek fejlesztésén. Kifejezik azon meggyőződésüket, hogy a védelmi képességek fejlesztéséhez fel kell használni a regionális intézmények, mint például a Visegrádi Csoport és a Weimari Hármak együttműködési lehetőségeit.”²⁶ A 2013. évi budapesti csúcsmegerősítette a visegrádi uniós harccsoport felállítási készenlétét, és feladatot szabott a védelmi minisztereknek egy hosszú távú védelmi együttműködési koncepció kidolgozására, valamint egy fejlettebb védelmi tervezési kooperációs együttműködési mechanizmus megalkotására.

²⁴ A V4-országok jól látták a CSDP helyzetét, hiszen az Európai Tanács 2013. december 19–20-i ülésén hasonló feladatokat fogalmaztak meg: (1) a CSDP hatásának, láthatóságának és hatékonyságának növelése, (2) a képességfejlesztés fokozása, valamint (3) az európai védelmi ipar erősítése. Lásd Security and defence policy high on the agenda at the European Council. <http://www.european-council.europa.eu/home-page/highlights/security-and-defence-policy-high-on-the-agenda-at-the-european-council?lang=hu> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 23.)

²⁵ Az ülésen részt vett Angela Merkel német kancellár és François Hollande francia elnök is.

²⁶ Press Statement following the meeting of Prime Ministers of the Visegrad Group (V4) countries, President of the French Republic and the German Chancellor. <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2013/press-statement-of-the> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 12.)

A HOSSZÚ TÁVÚ VÍZIO

A megújítás során szerzett tapasztalatok, valamint Oroszország Ukrajna elleni agressziója miatt a V4-ek magasabb együttműködési sebességre „kapcsoltak”: 2014. június 24-én, Budapesten, a kormányfők elfogadták a védelmi együttműködés elmélyítését szolgáló *hosszú távú koncepciót*.²⁷ A miniszterelnöki feladat szabás²⁸ alapján a védelmi miniszterek három hosszú távú célt tűztek ki: (1) képességfejlesztést, közös beszerzést és a hadiipari kooperáció javítását, (2) többnemzeti egységek létrehozását és a határokon átívelő légvédelmi együttműködést, (3) valamint az oktatást és kiképzést javító tevékenységeket. A célok, a korábbi javaslatok, programpontok, már működő kooperációs területek alapján a szlovák elnökség *akciótervet* készített, amely *kilenc* területen fogalmazta meg az együttműködést. A tagországi pozíciók koordinálása azért fontos, mert a megváltozott biztonsági környezetben mindkét nemzetközi szervezet (NATO, EU) új követelményekkel, koncepciókkal és feladatokkal próbál megfelelni az új kihívásoknak, kockázatoknak és fenyegetéseknek. Már nem elegendő a regionális együttműködésben csak az „okos védelem” és az „erők összevonása és megosztása” céljainak követése, figyelembe kell venni az orosz fenyegetés miatt Walesben (2014. szeptember) elfogadott készenléti akciótervet (Readiness Action Plan – RAP), a keretnemzet koncepciót (Framework Nation Concept – FNC) vagy a varsói NATO-csúcson (2016. július) elhatározott előretolt rotációs telepítés feladatait. A kollektív védelem előtérbe kerülése miatt számos olyan feladat jelenik meg, amelyek teljesítése próbára teszi a nemzeteket, megkívánja az erők többfunkciós felhasználását. E sokirányú feladatoknak a V4-tagországok állandó egyeztetéseivel és visegrádi „lábnyom” folyamatos megjelenítésével kívánják eleget tenni. A korábbiaknak megfelelően az *akcióterv*²⁹ nagy figyelmet fordít a védelmi tervezési együttműködésekre, amelyet a V4-es kooperáción túl ki akar terjeszteni a NATO védelmi tervezési rendszerre is. Az akciótervnek is része a V4–EU-harccsoport (V4 EU Battlegroup), viszont új feladatként jelenik meg állandó V4 moduláris erő létrehozása. A korábbi szándékoknak megfelelően a dokumentum *2019 második felére irányozza elő az új közös EU-harccsoport létrehozását*. A közös kiképzési feladatok és gyakorlatok szintén nem újak a tervben, de *egy középtávú kiképzési stratégiával* szeretné dinamizálni a V4-es megjelenést a gyakorlatok terén.

Régi elemekkel operál az akcióterv közös beszerzéssel és a hadiipari együttműködéssel foglalkozó része. A katonai oktatás területén egy V4-es platform (VG Military Education Platform – VIGMILEP) segítségével kívánja erősíteni a regionális szintű oktatást, de nem kapcsolja össze a már működő kooperációs formákkal (katonai ERASMUS, KKE védelmi egyetemek és akadémiák együttműködése). Új elem a közös légtérvédelmi feladatok (Joint Air Space Protection) beemelése az akciótervbe, amely közös légtérvédelmi bilaterális megállapodásokat, illetve közös kiképző központ létrehozását szorgalmazza a Gripen vadászgép bázisán. Mivel Szlovákia szintén Gripen vadászgépeket tervez bérelni a közeljövőben, ez a megoldás már három V4-országot érintene. A stratégiai kommunikáció javításával mintha csak választ adna a 2015. évi közvélemény-kutatásra, mely szerint a V4-lakosság többsége nem ismeri a szervezetet: a csehek 37%-a, a magyarok 26%-a, a lengyelek 37%-a, a szlová-

²⁷ Budapest Declaration on the New Opening in V4 Defence Cooperation. June 24, 2014. http://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements#_2014 (Letöltés időpontja: 2016. 06. 12.)

²⁸ <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/budapest-declaration-of> (Letöltés időpontja: 2016. 08. 05.)

²⁹ Adela Jirickova: Defence Cooperation of the V4+. Background Report, Association for International Affairs, Prague, 2015. http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/03/V4_I.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 06. 24.)

kok 54%-a hallott csak a visegrádi együttműködésről. A jobb megismerhetőség érdekében az akcióterv a V4-honlapon egy külön „fülön” (Visegrad Defence Cooperation) tervezte 2015-től publikálni az együttműködés eseményeit, híreit, újdonságait.³⁰

Az új vízió tehát nem is annyira új, többségében visszahozza a litoměřicei védelmi koncepció elemeit. Az akcióterv 2014–2016-os időszakra készült, de az új lengyel elnökség (2016/2017) is saját éves programjának alapjául kezeli, még ha azt erősíteni is szeretné a varsói NATO-csúcs döntéseinek fényében. A dokumentum azonban *három területen* mégis továbblép: 3-4 évenként rendszeressé teszi az EU BG felállítását, állandó moduláris visegrádi erő létrehozását javasolja, illetve felveti a közös légtérvédelem megoldási lehetőségeit.

A védelempolitikai együttműködés tartalmát, kiterjedését és mélységét azonban nem lehet csak politikai nyilatkozatok, akciótervek alapján megítélni, az ítéletalkotáshoz szükség van az egyes kezdeményezések, projektek, kiválasztott kooperációs területek részletes értékelésére, annak megítélésére, hogy a legmagasabb szintű elképzelések hogyan materializálódnak, hogyan válhatnak valóságos együttműködést „hajtó” tevékenységgé. Ebből a szempontból a következő kooperációs pillérek megvizsgálása fontos: (1) a V4 EU BG szerepe, (2) az állandó moduláris erő felállításának lehetőségei, (3) a közös légtérvédelem hasznossága, (4) a kiképzési együttműködés, az interoperabilitás javítása a gyakorlatokon, (5) illetve a közös programok, projektek, együttműködési lehetőségek.

V4–EU–HARCCSOPORT

A nemzetközi sajtóban és szakértői körökben a *legnagyobb visszhangot*³¹ kétségtelenül a V4 EU Battlegroup (EU BG) felállítása kapta, amiben talán az is közrejátszik, hogy elég sokáig tartott, mire a visegrádi országok rászánták magukat erre a döntésre (a közös harccsoport felállításának javaslata 2007-ben fogalmazódott meg először). Ugyanakkor a vélemények megoszlanak a harccsoport jövőbeni kooperációt „hajtó” szerepéről, bár George Friedman, az amerikai STRATFOR vezetője „történelmi fordulópontként” értékelte a döntést. Sokan a V4-es együttműködés zászlóshajóját látják a kezdeményezésben, mások csak egy szimpla „kötelezettségfeltéjesítésként” értékelik az EU felé. A kétkedők szerint megkésett a felajánlás, hiszen már nem lehetett ebből a CSDP-kontribúcióból annyi politikai hasznot szerezni, mint amit a korábbi évek kínáltak volna. Maga a koncepció is súlytalanná vált, hiszen még egyetlenegyszer sem alkalmazták a harccsoportot, még akkor sem, amikor kellett volna és jelentkező is lett volna rá (például 2008-ban az EUFOR Chad/RCA megsegítésére). Az elmúlt öt évben szerzett tapasztalatok számos kérdést vetettek fel a koncepció alkalmazása és működése tekintetében, amelyekre nem születtek kompetens válaszok. Ugyanakkor a 2013. decemberi Európai Tanács biztonság- és védelempolitikai napirendje megerősítette a „rugalmasabb és hatékonyabb” harccsoport-koncepció fontosságát, a fejlesztést a nemzetre bízta.³²

Az EU-harccsoport egy olyan, katonailag hiteles, gyorsan bevethető, összhaderőnemi képességgel rendelkező erőcsoporthoz tartozik, amely képes önálló harcászati feladat végrehajtá-

³⁰ Visegrad Group Defence Cooperation. <http://www.visegradgroup.eu/about/cooperation/visegrad-group-defence> (Letöltés időpontja: 2016. 08. 08.)

³¹ Tomas Weiss: i. m.; George Friedman, a STRATFOR vezetője. Lásd <http://www.stratfor.com/weekly/20110516-visegrad-new-european-military-force> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 12.)

³² Lásd http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/140245.pdf, 4. (Letöltés időpontja: 2016. 06. 21.)

sára, vagy egy nagyobb hadműveleti feladat végrehajtásának megkezdésére.³³ *A harccsoport alapját egy összefegyvernemi zászlóaljharccsoport képezi, amelyet harcbiztosító és kiszolgáló erőkkel egészítenek ki. A nagy távolság és a gyors telepíthetőség miatt különösen fontos az „erőcsomag” szállítási és logisztikai biztosításának megtervezése. A követelmények miatt a harccsoportok nagysága túlnyomó többségében meghaladta az eredeti ajánlásban szereplő 1500 főt, ami a V4 EU BG-nál is 3700 főre „sikeredett”. A harccsoportok feladatai megfogalmazásához, erejének, összetételének meghatározásához az EU öt „illusztratív” forgatókönyvet dolgozott ki: *konfliktusmegelőzés, a harcoló felek erővel történő szétválasztása, stabilizáció, újjáépítés és katonai tanácsadás, mentési műveletek, illetve humanitárius műveletek nyújtása.* A harccsoportokat bevetetik a petersbergi feladatok teljes spektrumában, valamint alkalmazhatják az európai globális kül- és biztonsági stratégiából fakadó feladatok végrehajtására is. Félévente két EU-harccsoport áll szolgálatban, készenléti (stand-by) helyzetben, ami 5–10 napos, magas fokú készenléteket jelent. Alkalmazásukat 30 napra tervezik, amely két hónappal meghosszabbítható.*

A felállítás elveiből és követelményeiből látható, hogy egy harccsoport felállítása komoly feladatot jelent, az erők felkészítése és összeállítása a lehetséges bonyolult feladatspektrum miatt idő- és erőforrás-igényes, különösen a kis- és közepes országok esetében. Nem véletlen, hogy a kezdeti időszakban (2005–2006) a harccsoportokat egy-egy nagy ország állította ki önállóan, és csak később terjedt el a multinacionális formáció. Persze minél több ország hoz létre egy közös harccsoportot, annál nagyobb kihívást jelent a feladat, még akkor is, ha ilyen esetekben mindig „kijelölnek” egy keretnemzetet. A többnemzeti megoldást az EU is erősen támogatja, mert a harccsoport-koncepció egyik célja *a képességfejlesztés, a közös együttműködés fejlesztése, az interoperabilitás javítása.* Harccsoportokat az egymáshoz közel álló (földrajzilag, történetileg, kulturálisan, katonailag stb.) nemzetek, vagy már béke-időszakban, közösen fenntartott, multinacionális katonai erővel rendelkező nemzetállamok tudnak könnyebben felállítani. Ilyen közös katonai kooperatív megoldás Európában számos helyen működik, ilyen például – a kétszer már EU BG-feladatot ellátó – olasz, szlovén és magyar közös Multinacionális Szárazföldi Erő (MLF) is.

A visegrádi európai harccsoport felállítása új kihívást jelentett a V4-országoknak is, mert bár külön-külön részt vettek ilyen formációkban (2010. második félévében Csehország és Szlovákia adott egy közös EU BG-t, 2011 első félévében lengyel vezetéssel működött egy német, lett, litván és szlovák gyorsreagáló erő), de *közös, V4-es uniós katonai erőt még nem állítottak fel.* A harccsoport jövője szempontjából megnyugtató volt, hogy a keretnemzet-feladatokat Lengyelország teljes természetességgel vállalta, hiszen már rendelkezett vezető nemzeti tapasztalatokkal. A „befogadó” nemzetnek különösen nagy a felelőssége, mert koordinálni kell a tervezést, az erők és eszközök összeállítását, a nemzeti és közös kiképzést, a szolgálatba lépés után pedig vezetni kell a BG-csapatokat. A „vezető” ország feladata az is, hogy ha valahol hiány keletkezik, ezt az űrt saját erőkkel és eszközökkel betöltse.

³³ Horváth Gábor – Szenes Zoltán – Szép László: Az Európai Unió harccsoport-koncepciója. Európai Tükör, XII. évfolyam, 2007. 4. szám, 97–111.; Takács Judit: A harccsoport-koncepció és jövője. Nemzet és Biztonság, 2008. február, 52–62.

A harccsoport felállítására komoly erőfeszítéseket igényelt a tagországoktól.³⁴ A közel kétéves tervezés, koordináció és megvalósítás eredményeképpen a V4 EU BG sikeresen teljesítette készenléti szolgálatát, 2016. január 1-jétől június 30-áig aktívul nem volt. A harccsoport felállításának fontos része volt a *többnemzeti dandárparancsnokság* létrehozása, de ki kellett jelölni és fel kellett készíteni *egy hadműveleti parancsnokságot* (Krakkó) is.³⁵ Minden nemzetnek saját logisztikai támogató elem felállításával kellett gondoskodni az esetleges alkalmazás feltételeiről. A tárgyalások eredményeképpen alakult ki a harccsoport összetétele, amelyhez a legtöbb erőt a lengyelek (50%) adták, a csehek az állomány 20%-át, a magyarok 18%-át, a szlovákok pedig 12%-át biztosították. A harcoló erőt közösen, egyforma hozzájárulással (egy-egy megerősített lövésszázad) adták össze a nemzetek. A harcbiztosító és kiszolgáló-támogató feladatokat pedig elosztották egymás között a tagországok: a lengyelek a harci támogató erőket biztosították, a csehek a logisztikai és egészségügyi modulokért voltak felelősek, a szlovákok a tömegpusztító fegyverek elleni védelem feladatait vállalták magukra, a magyarok pedig a műszaki biztosítás, a civil-katonai kapcsolatok és a különleges műveletek területén vitték a vezető szerepet. Az EU BG felkészítésének nemzeti feladatait a kijelölt erők 2016 első félévében nemzeti alapon végezték, míg a nemzetközi kiképzésekre és gyakorlatokra a második félévében került sor a NATO-követelmények szerint. A felajánlás komolyságát mutatta, hogy a V4 EU BG „vizsgagyakorlatát” (Common Challenge [Közös kihívás] 2015) a NATO Reagáló Erő ellenőrző gyakorlatához (Trident Junction [Szigonyvetés] 2015) kötötték.

Bár a V4 EU BG felállításának, felkészítésének és szolgálatban tartásának tapasztalatait nyilvánosan még nem publikálták, de a médiahíradásokból könnyen lesűrhető, hogy a feladat nagyon sok tanulságot hozott. Politikai szinten is értelmezni kellett, hogy mit tehet meg egy nemzet önállóan, és mit nem, milyen feladatokhoz járulhat hozzá a harccsoport, milyen feltételek kellene a bevetéshez, vannak-e jogalkotási következményei egy esetleges alkalmazásnak. Minden tagország a gyakorlatban szembesült a valóságos követelményekkel, hiszen végiggondolta, hogy mit tud vállalni, mit kell annak érdekében teljesíteni, hogy a hozzájárulás megvalósuljon. V4-szinten láthatóvá vált, hogy mire képesek az egyes haderők, milyen hiányok maradnak az erők és eszközök összeadása után is. A századfelajánlások például a nemzeti haderők nagyságához képest könnyűnek tündek, de amikor a javaslatba hozott képességekre „rávetítették” a NATO-követelményeket, kiderültek a hiányosságok és elégtelenségek, amit csak *nemzeti korlátozások megfogalmazásával lehetett kezelni*. A felkészülés során felgyorsított beszerzésekkel (Magyarországon a közvetlen légi támogatási képesség [Close Air Support – CAS] megteremtése került reflektorfénybe, amely 2,8 milliárd Ft-ba került) próbálták a nemzetek a hiányosságokat megszüntetni.

A lengyelek felismerték, hogy rendszeres EU BG-felajánlásokhoz *egy önálló EU hadműveleti parancsnokságot* kell felállítani, mert időközben a szccecini parancsnokság (MNC-NE) a balti térségért felelős NATO-parancsnokká vált, amely egy állandó feladatot jelent. Ezért felmerült, hogy a krakkói lengyel parancsnokságot lenne célszerű a hatodik uniós műveleti

³⁴ Megkezdte tevékenységét a visegrádi harccsoport. Magyar Idők, 2015. november 18. <http://magyaridok.hu/kulfold/megkezdte-tevekenyseget-a-visegradi-harccsoport-159994/> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 12.), OPH – Csehországban tárgyaltak a V4-országok vezérkari főnökei. 2016. június 11. <http://orientpress.hu/cikk/csehországban-targyaltak-a-v4-országok-vezerkar-fonokei> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 12.)

³⁵ V4 Battle Group Command in Cracow. 20 Nov, 2015. <http://www.defence24.com/273579,v4-battle-group-command-in-cracow> (Letöltés időpontja: 2015. 11. 21.)

vezető szervvé fejleszteni.³⁶ Minden tagország komoly tapasztalatot szerzett a készenléti szolgálat feladatairól, összeegyeztethetőségéről más feladatokkal (üzemelti szolgálatok, kiképzés, gyakorlatok, határvédelmi feladatok), amely sehol sem volt könnyű. 2016-ban már a NATO-gyakorlatok teljes intenzitással zajlottak (júliusban volt az Anakonda [Óriáskígyó] 2016 gyakorlat Lengyelországban [34 ezer fő vett részt]), amelyeken a tagországok is jelen voltak. A készenléti szolgálat tesztelése azért is fontos, mert a megerősített NRF-ben a „lándzsahegy-dandár” (Very High Readiness Joint Task Force – VJTF) erői *már másfél évre lesznek lekötve* (felkészülés, műveleti készenlét, szolgálat utáni készenlét). Minden tagországnak jól át kell gondolni, hogy milyen területen (EU BG, NATO NRF, VJTF, gyakorlatok, műveletek) mit vállal, mert a kollektív védelmi feladatok miatt megszorodtak az erőgenerálási követelmények. Teljesen racionális tehát, hogy a V4-ek közös megoldásokra, visegrádi „footprint”-re töreksszenek, ha egyeztetni tudják az eltérő érdekeket, ambíciókat, megoldásokat. Lengyelország például már bejelentette, hogy 2020-ig vállalni fog egy VJTF keretnemzet-feladatot, amibe szeretné bevonni a V4-es partnereket.³⁷ Az uniós harccsoport tapasztalatai tehát *közvetlenül segíthetik a NATO-feladatokat az NRF-hez, VJTF-hez való hozzájárulásoknál*, de hasznosak lehetnek az NFIU (NATO Force Integration Unit) integrációs központok tevékenységében, vagy a rotációs előretolt telepítés missziós feladatainál.

ÁLLANDÓ MODULÁRIS HADERŐ

A hosszú távú vízió egyik új célja a többnemzeti egységek létrehozása, amelyet a V4 védelmi együttműködés elmélyítésének irányába tett fontos lépésként fogalmazott meg a budapesti nyilatkozat.³⁸ Egy békeidőszakban működő katonai erő nagy előnye, hogy állandó közös parancsnoksággal és kijelölt, affiliált egységekkel, alegységekkel rendelkezik, működése pedig biztosítja a megszerzett tapasztalatok feldolgozását, gyakorlatba történő beépítését, a kiképzés hatékonyságát, a vezetés megbízhatóságát. Egy állandóan rendelkezésre álló erő könnyen felajánlható nemcsak a NATO és az EU részére, de adott esetben az ENSZ javára is. A békeidőszaki multinacionális katonai formációk létrehozását azért javasolja a NATO (Smart Defence) és az EU (Pooling & Sharing), mert a modern hadviselésben a koalíciós jelleg dominál, szükség van közös nemzetközi parancsnoklási nyelvre (nyugati szövetségekben az angol, de például a Sanghaji Együttműködési Szervezetben az orosz), a lehető legmagasabb együttműködési képességre. A magas haderő-integrációs fokkal rendelkező államokban (BENELUX, NORDEF, CO, BALTIC) rendkívül sokféle közös vezetésű és szervezettű megoldás létezik, amelyek közül a V4 állandó, moduláris felépítésű erő (Permanent

³⁶ Jelenleg a tagországok öt hadműveleti parancsnokságot (Párizs, Northwood, Ulm, Róma és Lárissa) ajánlottak fel az EU-nak. Ezenkívül az EU Brüsszelben is felállított egy műveleti központot (EU Operations Centre), amelyet elsősorban a komplex műveletek irányítására alkalmaznak. A műveleti parancsnokságokat (Operation Headquarters – OHQ) az EU 2012-től alkalmazza. https://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eunavfor-med/pdf/eunavfor_med_-_eu_italian_operation_headquarters_rome.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 06. 05.)

³⁷ Barbora Bodnárová: Visegrad Four Battle Group 2016: Run up to Visegrad Four NATO Response Force 2020? CENAA Policy Papers, 63/2013. <http://cenaa.org/wp-content/uploads/2013/06/PP-6-2013-Visegrad-four-Battle-Group-2016-Run-up-to-Visegrad-four-NATO-Response-Force-2020.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 21.)

³⁸ Igazából ez a javaslat sem abszolút új, hiszen 2002-ben Topol’čanyban (Szlovákia) a V4 három tagországa (Magyarország kivételével) már felállított egy közös dandárparancsnokságot békefenntartási céllal. Az elképzelés szerint minden tagország egy-egy zászlóaljjal járult volna hozzá az alakulathoz, Szlovákia látta volna el a keretnemzet feladatokat. A készenlét elérését 2005-re tervezték, de az egység az uniós csatlakozás hevében megszűnt.

Modular Force – PV4MF) létrehozását célozta meg. Az állandó jelleg minimálisan azt jelenti, hogy a közös parancsnokság már folyamatosan működik, a modularitást pedig a feladatoknak megfelelő szervezeti egységek állandó vagy kijelölt jellege biztosítja a meghatározott céloknak megfelelően. A közös érdek itt nyilván az lenne, hogy olyan PV4MF jöjjön létre, amely azonnal felajánlható lenne a NATO és EU gyorsreagáló erőbe, illetve felhasználható lenne a NATO RAP előretolt erőinek működtetéséhez is.³⁹

A szlovák elnökség (2014/2015) befogadta az állandó moduláris erő felállításának lehetőségét, és szerepeltette a pozsonyi deklarációban. Már 2014-ben megkezdődött a moduláris erő koncepciójának kidolgozása és megvitatása, amely folytatódott a cseh elnökség (2015/2016) alatt is. Várható, hogy a lengyel elnökség alatt megtörténik majd a koncepció politikai (miniszterelnöki) és védelempolitikai (védelmi miniszterek) jóváhagyása is. A koncepcionális diskurzus a V4 létező védelempolitikai fórumain zajlik egy szlovák munkaanyag, ún. „*non-paper*” alapján, amely egyfajta feladattisztázást jelent, és megpróbál egyetértésre jutni a megvalósítás ütemét illetően. Abban egyetértés van (és ez már kialakult a V4-es kiképzési és gyakorlati stratégia kidolgozása kapcsán), hogy a jövőbeni kiképzési feladatok tervezését a BG, majd a PMF köré kell szervezni, mert mindkét szervezeti konstrukciónál követni kell a NATO- és EU-előírásokat. Az is látszik, hogy a végső döntés meghozásához számos terület vizsgálatára van szükség (V4 kül- és biztonságpolitikai célok, jogi aspektusok, nemzeti hozzájárulások, vezetés-irányítás rendje, műveletek, kiképzések, gyakorlatok megosztása, más országok bevonása stb.), de figyelembe kell venni a NATO legújabb, kollektív védelemmel kapcsolatos walesi és varsói döntéseit is. A médiainformációk alapján úgy tűnik, hogy egyetértés bontakozik ki az állandó moduláris erő felállításának „sebességét” illetően is. Az I. fázisban (2016–2020) a tagországok az újabb V4 EU BG-ra (2019. második félév), illetve a lengyel vezetésű VJTF (szárazföldi komponens, 2018–2020 között) *felállítására* összpontosítanának, és a szerzett tapasztalatok birtokában látnának hozzá a második fázishoz (2021–2025), *egy közös dandárszintű parancsnokság* (HQ PV4MF) létrehozásához. A harmadik fázisban (2026–2030) valósulna meg a *csapaterő felállítása* állandó vagy „félállandó” békeidőszaki alárendeltségben, vagy csak affiliációval, mint ahogyan jelenleg is az olasz–magyar–szlovén szárazföldi haderő (Multinational Land Force – MLF) esetében működik.

Az állandó moduláris erő körül még nagyon sok a bizonytalanság, a hosszú távra kitolt megvalósítás a pesszimisták számára a koncepció életszerűtlenségét bizonyítja. Nyilvánvaló, hogy sok minden függ a közeljövő biztonsági helyzetétől, a keleti fenyegetés tartósságától, a szövetségi koncepciók megvalósulásától és a politikai akarattól. Technikailag egy PV4MF relatíve gyorsan felállítható lenne, mint ahogyan látjuk ezt napjainkban a romániai többnemzeti hadosztályparancsnokság vagy „Fekete-tengeri” dandár esetében. Minden attól függ, hogy mennyire erős lesz a kényszer vagy a ráció, sikerül-e konszenzusra jutni a politikai kérdésekben, mert a katonai-technikai kérdések megoldása már könnyebben fog menni. Kétségtelen azonban, hogy a BREXIT fényében komoly hatással lehetne az európai katonai képességfejlesztésre.

³⁹ Milan Suplata (ed.): DAV4 II: Report: From battlegroup to permanent structure. CEPI, 18. Nov, 2013. <http://www.cepolicy.org/publications/dav4-ii-report-battlegroup-permanent-structures> (Letöltés időpontja: 2016. 08. 06.)

LÉGTÉRVÉDELMI EGYÜTTMŰKÖDÉS

A V4-országok között kialakítandó légtérvédelmi együttműködés témaköre szintén új elemként került be a szlovák elnökség programjába,⁴⁰ azonban légtérvédelmi megállapodások megkötésének szükségessége már korábban is felvetődött. Igazából a légtérfelügyeleti kétoldalú megállapodások fontosságát már a NATO is régen hangsúlyozza a terrorizmus elleni harc részét képező, ún. „Renegade”⁴¹ feladattal összefüggésben. V4-relációban Csehország és Szlovákia rendelkezik ratifikált szerződéssel, amit 2014-ben írt alá a két ország. A hosszú távú visegrádi együttműködési koncepció jogosan veti fel a határokon átívelő légtérrendészeti együttműködés (Cross Border Operations – CBO) fontosságát, mert enélkül például nehéz elképzelni a keleti fenyegetés elleni közös válsághelyzeti és hadműveleti tervezést.⁴² A V4 EU BG lehetséges alkalmazásának tervezése során is beleütköztek ebbe a problémába az együttműködő felek. De a témakörnek van aktuális oka is, hiszen Magyarország és Szlovákia között megakadt a légtérfelügyeleti együttműködésről szóló megállapodás jóváhagyásának folyamata. Az elképzelés szerint a CBO légvédelmi tevékenységek alapját *bilaterális szerződésekkel* kívánják megalapozni, amelyben Szlovákia – földrajzi fekvésével is indokolva – egyfajta kezdeményező szerepet kíván betölteni. A légtérvédelem V4-es körre történő kibővítését indokolhatja az a tény is, hogy *Csehország, Magyarország és Szlovákia is Jas-39 Gripen típusú vadászgépekkel rendelkezik/fog rendelkezni*, amely hosszú távon akár a közös kiképzési tevékenységeknek vagy üzemeltetésnek is megteremtheti az alapját. A magyar–szlovák szerződés tárgyalásával párhuzamosan zajlik a szlovák–lengyel bilaterális megállapodás előkészítése is. Középtávon nyilvánvalóan szükség lesz multilaterális megállapodásra is, hogy a visegrádi gépek – szükség esetén – szabadon repüljenek a közös légtérben.

A közös légtérvédelmi együttműködés⁴³ nyilvánvalóan mind a négy országnak érdeke, de a megállapodásoknak összhangban kell lenni a NATO integrált légvédelmi és rakétavédelmi rendszerével (NATO Integrated Air and Missile Defence System – NATINAMDS) és technikai követelményeivel. A jelenlegi szabályozás szerint például a magyar légtér a déli CAOC-hoz (Combined Air Operation Center – CAOC) tartozik (Torrejón, Spanyolország), míg a többi visegrádi ország az északihoz (Udem, Németország). Nyilvánvaló rögzíteni kellene azt is, hogy mikor, melyik CAOC irányítása alá tartoznak a magyar gépek. A közös légtérvédelmi megállapodások megkötésekor tekintettel kell lenni az Egységes Európai Égbolt (EU Single European Sky – EU SES) szabályaira is.

A légtérvédelmi együttműködés számos más területen generálhatna kooperációt, például a mobil lokátorok fejlesztése, közös légvédelmi lövészetek vagy regionális pilótaképzés megszervezése területén. Az együttműködés azonban ma sem könnyebb, mint az elmúlt évtizedekben. A 2014-ben biztatóan indult közös radarfejlesztés koncepciója gyorsan összeomlott, mert a kezdeményező Csehország visszalépett, és inkább nemzeti alapon oldja meg a mobil légvédelmi radar fejlesztését és gyártását. Megkezdődtek viszont Svédország bevonásával

⁴⁰ Programme of the Slovak Presidency of V4. <https://www.mosr.sk/programme-of-the-slovak-presidency-of-the-v4/> (Letöltés időpontja: 2016. 08. 04.)

⁴¹ 2001. szeptember 11-i terrortámadást követően – amelynek során első alkalommal került sor terrorista céllal eltérített polgári légi járművek fegyverként történő felhasználására az USA-ban – a NATO tagállamai – RENEGADE néven – olyan műveleti rendszert hoztak létre, amelynek alapvető célja a hasonló események megelőzése, kezelése.

⁴² Jakub J. Grygiel – A. Wess Mitchell: *The Unique Frontier: Rising Rivals, Vulnerable Allies, and the Crisis of American Power*. Princeton University Press, 2016. goo.gl/ZtK5ZT (Letöltés időpontja: 2016. 08. 05.)

⁴³ <http://iho.hu/hir/kozos-visegradi-legtervedelem-150424#> (Letöltés időpontja: 2016. 08. 05.)

egy többnemzeti Gripen-kiképző központ felállításával kapcsolatos tárgyalások. Emellett Csehország egy L-39 NG kiképzőrepülőgép-projektet is kezdeményezett, amely szintén a pilótaképzéshez kapcsolódik. Magyar szempontból mindkét projekt támogatásra érdemes, mert 2019-ben lejár a kanadai repülőgép-vezetői oktatási szerződés, új alapokra kell helyezni a nemzeti pilótaképzést. Hasonlóképpen nehéz lesz gyors eredményeket elérni a légvédelem és légvédelmi rakétavédelem területén, mert a programot ezen a téren határozott tervekkel rendelkező Lengyelország kezdeményezte, amelybe a partnerországok (például légi-földi rakéták beszerzése) csak a lengyel érdekek „befogadásával” kapcsolódhatnak be.

KÖZÖS KIKÉPZÉS

A visegrádi országok regionális védelmi együttműködési programjának mindig részét képezik a közös gyakorlatok, illetve a közös kiképzéseken való részvétel.⁴⁴ Az elgondolás nagyon praktikus a tekintetben, hogy a felajánlások, együttműködési lehetőségek egyszerre támogatják a NATO és EU képességfejlesztési törekvéseit, másrészt közvetlenül kapcsolódnak a NATO katonai felkészültségét javító (CFI-) programhoz. Bár a kiképzés is pénzbe kerül, mégis a gyakorlatok, rövidebb kiképzési feladatok kevesebbe kerülnek, mint az esetleges közös haditechnikai beszerzések, vagy az olyan „nagyvállalások”, mint az EU-harccsoport. További előnye a többnemzeti gyakorlatoknak az is, hogy látványosak, jobban bemutathatók a közvéleménynek, fontos szerepet játszanak a készenléti akcióterv lakosságot megnyugtató biztosítási intézkedéseiben. Az elmúlt évek kiképzési rendezvényeinek kritikai áttekintése azonban azt mutatja, hogy a tagországok gyakorlatokon való részvétele *nélkülözi a hosszú távú célok követését, kiegyensúlyozatlan, hiányzik a „finom részletek” kidolgozása.*

Hiába sikeres a NATO-nagygyakorlatokon való részvétel (és mind a négy tagország erői részt vesznek rajtuk), ha ezek a szereplések nem képeznek „visegrádi” hozzáadott értéket, csak demonstrálják a partnerországok NATO- vagy EU-elkötelezettségét. Gyakran a térségben zajló kisebb gyakorlatokat (pl. az NRF-et támogató Eagles Talon 2013 légierő-gyakorlat) sem sikerül „visegrádivá tenni”, mert valamelyik ország (a hivatkozott esetben a szlovák légierő) nem vesz részt a gyakorláson.⁴⁵

Talán az egyetlen üdítő kivételt a Capable Logistician gyakorlatok (2013 Szlovákia, 2015 Magyarország) képezik, amelyeket a prágai Többnemzeti Logisztikai Koordinációs Központ (MLCC) szervez. Ezek a logisztika gyakorlatok, haditechnikai bemutatók sem kizárólagosan regionális rendezvények (az egész NATO és a partnerországok is meghívottak), de mégis a visegrádi térségben zajlanak. A multinacionális logisztikai gyakorlatokat az is kiemeli a kiképzési események sorából, hogy a gyakoroltatásnak közvetlen képességfejlesztési célja is volt, nevezetesen egy Összhaderőnemi Logisztikai Támogató Csoport (JLCG) létrehozása. A JLCG azóta már jól vizsgázott a V4 EU BG szolgálat során, felhasználható lesz más nemzetközi szerepvállalásokban is.⁴⁶ A kiképzés területén meglévő problémákat az együttműködési akcióterv egy középtávú kiképzés stratégia (V4 Training and Exercise

⁴⁴ Milan Suplata – Jaroslav Nad: Military Training and Education. An Opportunity for V4 Cooperation. CEPI, 5 Nov. 2014. <http://www.cepolicy.org/publications/military-training-and-education-opportunity-v4-co-operation> (Letöltés időpontja: 2016. 07. 31.)

⁴⁵ A Steadfast Jazz 2013 gyakorlaton a győri katonák. Magyar Honvéd, 2013. december, XXIV. évfolyam, 12. szám, 24–27.

⁴⁶ Összegzik a tapasztalatokat a CL15 többnemzeti logisztikai gyakorlat értékelő konferenciáján. 2015. november 24. <http://www.honvedelem.hu/cikk/54265> (Letöltés: 2016. 08. 06.)

Strategy)⁴⁷ kidolgozásával (az első stratégiát a 2016–2020-as időszakra készítik el), illetve évenként legalább egy vizibilis „visegrádi” gyakorlat megszervezésével kívánja megoldani.

Hasonlóképpen problémák vannak a közös kiképzési programok területén is, pedig számos közülük nagyon ígéretes együttműködési formának indult. A légtérelenőrzők, helikopterpilóták felkészítését szolgálja a 2013-ban létrehozott *Multinacionális Légierő Kiképzési Központ* (Multinational Air Training Centre – MATC), amely 2015-ben érte el az előzetes műveleti készenlétet, és 2017-ben várható a teljes működőképesség követelményeinek teljesítése. A szándéknyilatkozatot négy ország (Csehország mint befogadó nemzet, Szlovákia, Horvátország és az Egyesült Államok) írta alá 2013. február 28-án, de az év során Magyarország is csatlakozott a programhoz. A központba való belépésről még gondolkodott Lettország, Litvánia és Törökország, de végül mindnyájan távol maradtak. De nem csatlakoztak a lengyelek sem, így a szándék ellenére sem lett teljesen „visegrádi” a projekt.⁴⁸ A kiképző központ elsősorban az orosz Mi gyártmányú helikoptertervezők felkészítésére szakosodott, és 2014-től szerepet vállalt az afgán pilóták felkészítésében is. A központ létrehozását azonban nem annyira a nemzeti igények determinálták (minden tagországban megtalálható az orosz helikoptertechnikára való felkészítés rendszere), *mint inkább a NATO-követelményeknek való megfelelés igénye.* (Az MTCA szintén 5. helyen szerepel a NATO „Smart Defence” projektlistáján.) Az ISAF-művelet befejezése után a központ új feladatok után néz, megpróbál bekapcsolódni a NATO különleges műveleti erőinek kiképzésébe, illetve napirenden van a nyugati helikoptertechnikára való felkészítés rendjének kialakítása is.⁴⁹ Hasonlóképpen kérdéseket lehet felvetni az improvizált robbanóeszközök elleni védelemre (Counter Improvised Explosive Devices, C-IED), illetve a tűzszerész (Explosive Ordnance Disposal, EOD) felkészítésre vonatkozó regionális megközelítéssel kapcsolatban is, hiszen a C-IED (Magyarország) és az EOD-képzés (Szlovákia) lehetőségei sok tekintetben azonosságot mutatnak. Nincs előrelépés a multinacionális regionális kísérleti gyakorlatok megrendezése tekintetében sem, pedig a javaslat szinte minden „megújítási” programba bekerül.

(A tanulmány 2., befejező részét folyóiratunk 2017/1. számában közöljük.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

4 Nations Sign Multilateral Aviation Training Centre Letter. Defence News, Feb 28. 2013. <http://www.defensenews.com/article/20130228/DEFREG01/302280032/#>

Bartha Dániel: *Visegrad: the Winter is here, but will the Spring ever come?* The Centre for Euro-Atlantic Integration and Democracy (CEID), Budapest, 2015. 02. 12. <http://www.ceid.hu/wp-content/uploads/2013/06/Visegrad-the-winter-is-here.pdf>

Bodnárová, Barbora: *Visegrad Four Battle Group 2016: Run up to Visegrad Four NATO Response Force 2020?* CENAA Policy Papers, 63/2013. <http://cenaa.org/wp-content/uploads/2013/06/PP-6-2013-Visegrad-four-Battle-Group-2016-Run-up-to-Visegrad-four-NATO-Response-Force-2020.pdf>

⁴⁷ Joint Communiqué of the Visegrad Group Ministers of Defence. 23 April, 2015. Tomášovo. <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2015/joint-communication-of-the> (Letöltés: 2016. 08. 04.)

⁴⁸ 4 Nations Sign Multilateral Aviation Training Centre Letter. Defence News, Feb 28. 2013. <http://www.defensenews.com/article/20130228/DEFREG01/302280032/#> (Letöltés időpontja: 2013. 11. 01.) ???

⁴⁹ Bernie Willi: MATC – Sharing Expert Capabilities and Experience. The Journal of the JAPCC (Joint Air Power Competence Centre), Edition 20, Spring/Summer 2015, 67–70. https://www.japcc.org/wp-content/uploads/JAPCC_Journal_Edition-20.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 08. 07.)

- Budapest Declaration on the New Opening in V4 Defence Cooperation. June 24, 2014. <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/budapest-declaration-of>
- Contents of Visegrad Cooperation approved by the Prime Minister's Summit Bratislava on 14th May 1999. <http://www.visegradgroup.eu/cooperation/contents-of-visegrad-110412>
- Declaration of the Visegrad Group Foreign Ministers „For a More Effective and Stronger CSDP”. <http://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements>
- Declaration of the Visegrad Group – Responsibility for a strong NATO. April 18, 2012. Brussels. <http://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements/declaration-of-the>
- Declaration on cooperation between the Czech and Slovak Federal Republic, the Republic of Poland and the Republic of Hungary in striving for European Integration. (Visegrad, 15 February 1991.) http://www.cvce.eu/obj/the_visegrad_declaration_visegrad_15_february_1991-en-6e592602-5431-42fd-8e65-2274e294ad89.html
- Grygiel, Jakub J. – Mitchell, A. Wess: *The Unique Frontier: Rising Rivals, Vulnerable Allies, and the Crisis of American Power*. Princeton University Press, 2016. goo.gl/ZtK5ZT
- Gyárfásóvá, Olga – Meseznikov, Grigorij: *25 Years of the V4 as seen by the Public*. Institute for Public Affairs, Bratislava, 2016, 13.
- Horváth Gábor – Szenes Zoltán – Szép László: *Az Európai Unió harccsoport-konceptiója*. Európai Tükör, XII. évfolyam, 2007. 4. szám.
- Jirickova, Adela: *Defence Cooperation of the V4+*. Background Report, Association for International Affairs, Prague, 2015. http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/03/V4_I.pdf
- Joint Communiqué of the Ministers of Defence of the Visegrad Group. <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2012/joint-communique-of-the>
- Joint Communiqué of the Visegrad Group Ministers of Defence. 23 April, 2015. Tomášovo. <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2015/joint-communique-of-the>
- Kron, Robert – Balogh István: *Visegrád Defence Cooperation: A recipe for success*. Center for European Policy Analysis (CEPA), 23 July 2012. <http://www.cepa.org/sites/default/files/documents/CEPA%2C%20Navigating%20Uncertainty%2C%20July%202012.pdf>
- Kupiecki, Robert: *Visegrad Defence Cooperation: From Mutual Support to Strengthening NATO and the EU: A Polish Perspective*. CEPA, Report N. 35. April 2013. <http://www.cepa.org/sites/default/files/documents/CEPA%20Report%20No.%2035%2C%20Visegrad%20Defense%20Cooperation.pdf>
- Long Term Vision of the Visegrad Countries on Deepening their Defence Cooperation www.visegradgroup.eu/documents/official-statements#_2014
- Lorenz, Wojciech: *CEEDEFECO – A new Pillar of Ukrainian Defence*. The Polish Institute of International Affairs, Bulletin, N. 110. 17 October 2013. http://www.pism.pl/files/?id_plik=15048
- Madej, Marek: *Visegrad Group defence cooperation: what added value for the European capabilities?* Nordica Programme, N. 19/13. http://www.css.ethz.ch/publications/journal_articles_EN
- Megkezdte tevékenységét a visegrádi harccsoport. Magyar Idők, 2015. november 18. <http://magyaridok.hu/kulfold/megkezdte-tevenyseget-a-visegrad-harccsoport-159994/>
- Nad, Jaroslav – Suplata, Milan – Major, Marian: *DAV4 five years later: Success or a missed opportunity?* CEPI, 1 Feb, 2016. <http://www.cepolicy.org/publications/dav4-five-years-later-success-or-missed-opportunity>
- OPH – Csehországban tárgyaltak a V4-országok vezérkari főnökei. 2016. június 11. <http://orientpress.hu/cikk/csehorszagban-targyaltak-a-v4-orszagok-vezerkar-fonokei>
- Összegzik a tapasztalatokat a CL15 többnemzeti logisztikai gyakorlat értékelő konferenciáján. 2015. november 24. <http://www.honvedelem.hu/cikk/54265>

- Press Statement following the meeting of Prime Minister of the Visegrad Group (V4) countries, President of the French Republic and the German Chancellor. <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2013/press-statement-of-the>
- Programme of the Slovak Presidency of V4. <https://www.mosr.sk/programme-of-the-slovak-presidency-of-the-v4/>
- Security and defence policy high on the agenda at the European Council. <http://www.european-council.europa.eu/home-page/highlights/security-and-defence-policy-high-on-the-agenda-at-the-european-council?lang=hu>
- Strítecky, Vít: *Doing more for less: V4 Defence Cooperation in a Time of Austerity*. The Polish Quarterly of International Affairs, Vol. 21. No. 4. Warsaw, 2012. <http://www.msz.gov.pl/resource/c3deb95e-3b92-4221-8b12-8ecb9c3ddea1:JCR>
- Suplata, Milan (ed.): *DAV4 II: Report: From battleground to permanent structure*. CEPI, 18. Nov, 2013. <http://www.cepolicy.org/publications/dav4-ii-report-battleground-permanent-structures>
- Suplata, Milan – Nad, Jaroslav: *Military Training and Education. An Opportunity for V4 Cooperation*. CEPI, 5 Nov. 2014. <http://www.cepolicy.org/publications/military-training-and-education-opportunity-v4-co-operation>
- Takács Judit: *A harcsoport-koncepció és jövője*. Nemzet és Biztonság, 2008. február
- The Bratislava Declaration of the Prime Ministers of Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic On the occasion of the 20th Anniversary of the Visegrad Group. <http://www.visegradgroup.eu/2011/the-bratislava>
- The Kroměříž Declaration of the Prime Ministers of Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on Cooperation of Visegrad Group Countries after their accession to the European Union, 12 May 2004. <http://www.visegradgroup.eu/2004/declaration-of-prime>
- V4 Battle Group Command in Cracow. 20 Nov, 2015. <http://www.defence24.com/273579,v4-battle-group-command-in-cracow>
- V4 köztársasági elnökök találkozója, Budapest, 2008. október 21. <http://www.visegradgroup.eu/calendar/1998-and-before>
- Vida Csaba: *A közép-európai országok együttműködésének szükségessége – A visegrádi együttműködés húsz éve*. Felderítő Szemle, X. évf. 1–2. szám, 2011. március–június, 22–41.
- Visegrad Group Defence Cooperation. <http://www.visegradgroup.eu/about/cooperation/visegrad-group-defence>
- Weiss, Tomás: *Visegrád Battlegroup: A Flagship that should not substitute for real defence cooperation*. EUROPEUM Institute for European Policy, 4 June 2012. <http://visegradrevue.eu/?p=806>
- Willi, Bernie: *MATC – Sharing Expert Capabilities and Experience*. The Journal of the JAPCC (Joint Air Power Competence Centre), Edition 20, Spring/Summer 2015, 67–70. https://www.japcc.org/wp-content/uploads/JAPCC_Journal_Edition-20.pdf
- http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/140245.pdf p. 4.
- https://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eunavfor-med/pdf/eunavfor_med_-_eu_italian_operation_headquarters_rome.pdf
- <http://iho.hu/hir/kozoz-visegradi-legtervedelem-150424#>
- http://kariuomene.kam.lt/en/structure_1469/air_force/nato_air_-_policing_mission.html
- http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_84197.htm
- http://www.nato.int/cps/en/SID-53B4AC34-F746F219/natolive/topics_50115.htm
- http://www.nato.int/cps/en/SID-754332CF-D817A5AC/natolive/topics_50115.htm